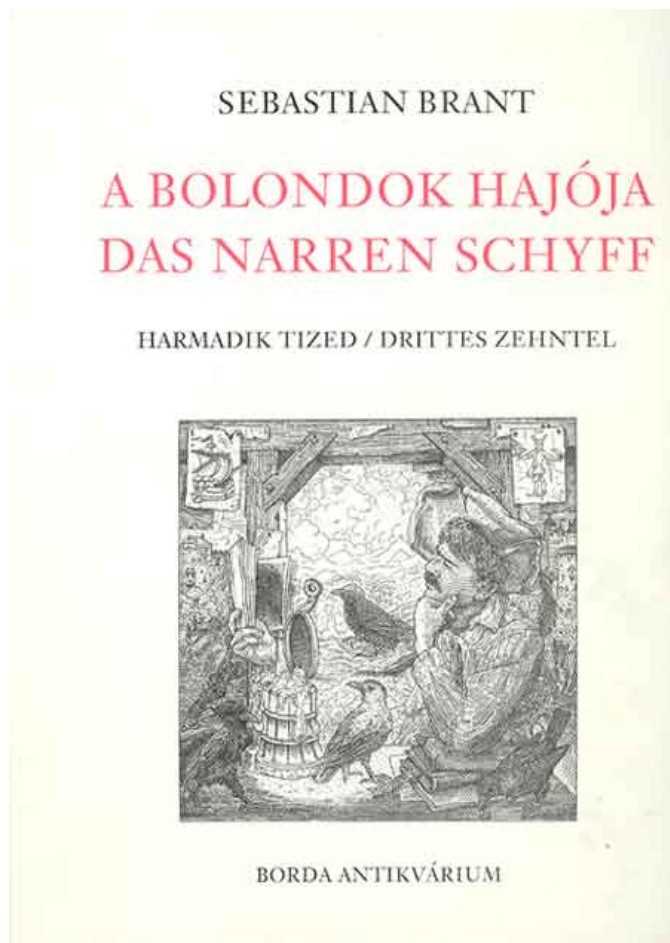

Ki a bolond?

1904

Cholnoky Viktor

Ponticulus Hungaricus · IX. évfolyam 7—8. szám · 2005. július—augusztus

Mintha csakugyan valami őrültségben telhetetlen rémregénnyé akarna átalakulni az egész világ, kezd folyton fontosabb, égetőbb és mind szélesebb köröket érdeklő lenni a kérdés, hogy: „ki a bolond?” Nem orvosi szakkörök foglalkoznak vele, nem pszichológusok, nem is a törvénytudók jog- és orvostudósai, hanem újságok és kávéházak, közvélemény és felsőbb körök, interpellálni készülő politikusok és különb-különbféle udvarmesteri hivatalok.

„Ki a bolond?” Ez a mélységes szociális fontosságú kérdés, amellyel mindeddig alig foglalkozott

a közvélemény, most egyszerre kezd népszerűvé lenni, de-csodálatos konfúzió! — nem a bolondság kérdése, hanem a nem bolondság kérdése révén. A paralízis, mánia, hisztéria és neuraszténia mindig érdekelte az embereket, de eddig csak külön-külön; most kezdik egyszerre egyetemesen látni a lelki abnormitás problémáját. S nem kérdik többé, hogy beszámítható-e a neuraszténiás, szanatóriumba való-e a hisztériás, szabadon járhat-e a mániákus, feltétlen őrizet alatt kell-e állani az agyalágyultnak? Nem részletezi így ma már a közönség a kérdést, hanem jóformán teljesen készen van a generális ítéletével, amely kettős negatívum s valami „mégse bunda a bunda” logika szerint igazodva körülbelül ekként hangzik: Nem bolond az a nagyúr, akit a bolondokházába zártak, és nem bolond az a nagyúr, akit a börtön elől szaladni engednek. — Akik pedig egészen vörösen gondolkoznak, azok még megtoldják ezt a tételt egy fióktétellel, aminek ilyesvalami a magja: Nem bolond az a szegény ember, akit a bolondokházába zárnak, de igen sokszor bolond az a szegény ember, akit börtönbe zárnak, s mindig bolond az a szegény ember, akinek a számára a Lipótmezőn „nincs hely”. Szóval van elég mód a logika tótágast állítására és az egyéni vélemény megtámogatására vagy önálló gondolkozás meggabalyítására.

Pedig úgy áll a dolog, hogy a közvélemény ismeretes általánosító hajlandósága és kaptafaszeretete sehol olyan tévedésekre, akkora baklövésekre nem vezethet, mint éppen az orvosi tudományok, főképpen pedig az elmebetegségek problémájának a fene sík területén.

Nemes Lampérth József. Női akt (1914)*

(A Pszichiátriai Múzeum gyűjteményéből)

Forrás: LAM 2007;17(8–9):636–638. Plesznivy: A Pszichiátriai Múzeum gyűjteménye

A jogtudomány legmodernebb fokán azt tanítja, hogy sutba való minden büntető törvénykönyv, és legfeljebb általános irányelvekkel kell ellátni a bírót, mert sohasem azt kell megítélni, hogy mit tettek, hanem azt is, hogy ki tette. Az orvostudomány, bár még sok dogmával és doktrínával küzd, ezt a tételt már a gyakorlatban is elfogadta, és többé nem a betegséget gyógyítja, hanem a beteget. Mert hiszen, lévén a betegség életfolyamat, bolondul vakmerő gondolat is volna a gyógyítására gondolni, ellenben érthető dolog a kiküszöbölése a beteg életéből. Csakhogy az ember életfolyamatai egyénenként változnak, millióféleképpen variálódnak, azért millióféle, vagyis mindig egyéntől függő a beteg gyógyítása is.

Mennyivel fokozottabb mértékben kell ennek az igazságnak érvényesülni ott, ahol — mondjuk — lelki betegségekről van szó. Ahol az agy és az idegrendszer s a kettőnek egymáshoz való viszonya, vagyis azok a faktorok, amelyek valóban az ént, az individuumot adják, jönnek számításba. Ahol a betegség teljes mivolta sem közelíthető meg — kivéve természetesen itt is a kivenni valókat — az én kivoltának csaknem teljes ismerete nélkül.

Pro primo, ezen a területen még az agy egészségnek a természetével sem vagyunk egészen tisztában, hogy lehetnénk tisztában a száz betegségével. Nem tudjuk, hogy az egészséges — mondjuk — lelki funkciók bekövetkezésében melyiké a fontosabb szerep, az agyé-e, az idegé-e vagy a kettő között való viszony minéműségé-e. Nem tudjuk tisztán, hogy melyiké a döntő szerep, nem tudjuk, hogy mindig ugyanazé-e; biológia, fiziológia még nem haladtak annyira, hogy határozott, peremptórikus feleletet adhatnának arra, hogy a két első közül melyik a

másiknak az ura, sőt van egy új és egészen modern tudományos eszközökkel dolgozó filozófiai rendszer, amely a harmadikban, a két első között levő viszonyban valami felsőbb erő működését látja, tehát már ott van egészen a spiritualizmus határán.

Szóval a lelki egészség terrénumán is botladozva mozgunk még, a lelki betegségekkel pedig úgy áll a dolog, hogy az orvos sohasem közelítheti meg őket az általánosításnak azon a vízszintes vonalán keresztül, amely összekapcsolja mindnyájunk agyát, hanem kénytelen azokon a függőlegesen keresztül indulni el, amelyek összefogják a pillangógyűjtemény egymáshoz annyira hasonló s egymástól mégis annyira különböző példányait.

És itt azután az orvosi praxis terén megszűnik minden elméleti tételezés, s legfeljebb csak mint beirányító jöhet tekintetbe. Itt a tények döntenek, s mellékes a szerzettség vagy terheltség kérdése, a cselekvés idegbeli vagy agybeli oka, a lelki zavar állandó volta vagy mulékonysága. Itt — tehát a kérdésnek éppen azon a pontján, amely a közvéleményt most annyira foglalkoztatja — körülbelül csak a beszámíthatóság esik a latba, az okai mellékesek, és hogy a világ mégiscsak őket keresi, ennek az a magyarázata, hogy az ember tömegben mindig bámulatos felületességgel és mégis csodálatos mélységgel gondolkodik.

L. T. „Felatti”. A világ kettősségének illúziós, allegorikus ábrázolása (1945)

(A Pszichiátriai Múzeum gyűjteményéből)

Forrás: LAM 2007;17(8–9):636–638. Plesznivy: A Pszichiátriai Múzeum gyűjteménye

Les présents sont toujours exceptés, azért idézzük példának itt egy olyan vendég esetét, aki már „elment”, Arenberg Proszper herceget. Ez a Shakespeare-i nevű ember azt cselekedte, hogy a szerecsen szolgájának a halántékába puskavesszőt szúrt, és megkeverte vele az agyát. Vagyis kétségtelen és elvitázhatatlan jelét adta annak, hogy bolond, hogy vagy az agya, vagy az idegrendszere nincs rendben, tehát beszámíthatatlan, szanatóriumba való. Egészen felesleges volt e ténnyel magával szemben a közvéleménynek azon esni gondolkozóba, hogy a herceg betegségét a régi és exkluzív családoknál olyan gyakori átöröklés vagy pedig a trópusi megdühödés okozta-e. Hogy ezt vitatták a lapok, egészen felesleges volt, ahogyan vitatták, az meg felületes volt — ezt a részét a kérdésnek rá kellett volna bízni a szaktudósokra.

S az eredménye az egész tárgyalásnak csak az lett, hogy a herceget börtönbe zárták, ami az ő esetében éppen olyan igazságtalan dolog volt, mint... nos, mintha valakit szanatóriumba zárnak, vagy ha nem akarják felvenni a bolondokházába.

Persze az Arenberg-tragédiának azért mégsem a tömeg az oka, mert hiszen a felületessége mellett kénytelen mélyen is gondolkozni és okokat keresni. A hiba csak ott van, hogy a mélységekkel mindig apropó szerint foglalkozik, s okokat csak aktualitások révén keres. Vagyis igen szűk kereteket iparkodik igen nagyra tágítani, nagyon kevés esetből nagyon sokra következtetni.

Nem mentünk bele a „bolond esetek” részletes tárgyalásába itt, nem való, hogy pártot fogjunk akár ezen, akár amazon a részen.

De hercegnők, grófok, álláskereső inasok és egyéb nem bolondok és bolondok esetének a kapcsán is konstatálhatjuk az igazságot, hogy a hamar kész általánosítás és a gondolatok uniformizálása mindig veszedelmes és igazságtalan.

(A Hét, 1904. 654—655. o.)

forrás

A kísértet, 209—213. o.

*festmények:

<http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/megcsapottak/12.html>